

TRƯỜNG CA ROLAND KIỆT TÁC THI CA NƯỚC PHÁP THỜI TRUNG CỔ

NHẤT UYÊN PHẠM TRỌNG CHÁNH
Tiến Sĩ Khoa Học Giáo Dục, Viện Đại Học Paris Sorbonne
Giới thiệu và chuyển ngữ thơ song thất lục bát

Phần II

THẨM HỌA

Mười hai khanh tướng Sarrasin - Quân Pháp nhìn ra quân thù - Roland không muốn thổi kèn báo động - Lời giảng của Turpin - Trận đánh bắt đầu - Trận đánh đầu tiên - Trận đánh tiếp tục - Điều kỳ diệu - Giữa hai trận đánh - Trận đánh lại bắt đầu - Roland thổi kèn đồng báo động - Trận đánh lại tiếp tục - Cái chết Olivier - Trận đánh cuối - Ban phép lành - Cái chết Turpin - Cái chết Roland.

MƯỜI HAI KHANH TƯỚNG SARRASIN

Một trăm ngàn quân Marsile đóng trên đèo Roncevaux, nhằm tấn công Hậu quân Charlemagne, do Roland chỉ huy, họ âm thầm đi trong rừng núi, quân Pháp không hay biết hiểm nguy gần kề. Quân Sarrasins hung bạo, sẵn sàng đè bẹp đội quân ít hơn 5 lần của Roland để lập chiến công. Mười hai tướng Sarrasins đấu với mười hai tướng quân Pháp nhất là với Roland và Olivier, chúng hung hăng tấn công.

1.
Vua Marsile lệnh truyền trống trận,
Tụ họp bao khanh tướng Tây Ban Nha.
Công, hầu, thủ lĩnh, ê mia,*
Ba ngày tụ họp quân ra chiến trường.
Charlemagne xa rời, đi trước.
Quân phục binh trong rừng tối Roncevaux.
Núi rừng ảm phục binh cờ,
Ngựa không tiếng hí, lặng lờ như không.

2.
Cháu dũng mãnh Marsile xa thấy,
Những hiệu cờ pháp phới đường xa :
« Sức bốn trăm ngàn quân qua,
Vinh danh thu lãnh ta là hùng anh.
Người đánh người, mười hai dũng tướng,
Sẽ tấn công phụng sự cho ngài,
Đánh Roland một mình tôi,
Đó là vinh dự tôi thời ước mong. »

3.
Vua Marsile trao găng tay bảo :
« Quà tốt cho, ai phụ giúp tay ? »
Estorgant : « Có tôi đây.
Hiểm nguy cứ gọi tôi ngay », đáp lời.
Tôi chẳng ham, vật tài ban thưởng,
Chỉ sợ xem là kẻ nhát hèn.

Tôi sợ như chớp họ tên,
Tôi muốn dùng cảm trở nên tướng hùng. »

4.
« Nước Pháp sẽ chết trong máu và nước mắt. »
Balaguer thu lãnh thét lên,
Nhảy tung vung kiếm không trung,
Thót thẳng lên ngựa, sáng trưng mặt mày.
Tướng Turgis vung đôi tay sắt :
«Charles đáng thương, lắm cảm lời già,
Sẽ khóc hổ thẹn xót xa,
Mahom hơn thánh Pierre tòa thành Rome. »

5.
Malprime de Brigal có thấy,
Một mình leo đường hiểm dốc cao.
Nhanh hơn ngựa giỏi phóng mau,
Chạy nhanh đi tới, nói vào nhìn gươm.
« Tôi thích máu, gươm tôi đâm máu.
Hãy nhớ rằng tôi tặng quân vương,
Tôi muốn cắt đầu hiền dâm,
Olivier, Roland đó biết thân coi chừng. »

6.
Estramarin đốt lửa như đánh kiếm,
Hai thủ lĩnh Hôi và Corsablin da đen.
Cả bốn cúi chào quân vương :
« Đèo Roncevaux đó chiến trường ghi danh
Dục chiến sĩ tấn công, đánh tốt . »
Estramarin giọng đắc thắng cười :
« Mười hai tướng Pháp chết thôi. »
Vua Marsile cũng theo lời. « Sợ chi ».

7.
Gần bên hãn Chernuble lưng rộng,
Đoàn ngựa tung khói bụi mù bay.
Từng chơi, người sức mạnh này,
Ba con lừa béo trong tay. Một mình.
Hãn ít nói da đen đất cháy,
Xứ mặt trời chẳng soi sáng núi non,
Không lúa, hoa, sương như đá đen,
Đen thui như sống tử miền quí ma.

8.
Lại tướng khác có nhiều kỳ mã,
Margaris gọi tên, hầu tước thanh tân.
Phụ nữ nào chẳng cười mong,
Một lần trông thấy cũng lòng ước mơ.
Bao hiền dụ, đồng hành thanh lịch :
« Không một người Pháp dám lại đây. »
Hãn cười : « Sợ mất danh này. »
Vua nghiêng mình phục mặt mày tươi vui.

9.

Mười hai tướng đã mang giáp lưới,
Và nhanh chân lên ngựa ruổi rong.
Bầu trời sáng chói xanh trong,
Những luồng gió mát cho lòng say mê.
Bọn Sarasin nghĩ đời sống tốt,
Họ nhủ thầm : « Bán đất da ta,
Dù cho nếu mất cũng là ! »
Kèn đồng thổi mạnh vang xa hào hùng.

QUÂN PHÁP THẤY XUẤT HIỆN ĐỊCH THÙ

Một trăm ngàn quân Maure tiến công quân Pháp. Vua Marsile đứng trên núi cao quan sát chỉ huy chiến trận. Hắn chỉ đánh khi trận chiến sắp kết thúc. Nhìn thấy quân thù xuất hiện Roland vui mừng, nhưng Olivier thận trọng hơn, việc hiểm nguy cho quân số không đông. Chàng răn thuyết phục Roland báo động cho vua Charlemagne, nhưng Roland không muốn, và không muốn tin cha dựng phản bội mình.

10.

Thu lĩnh Hồi náo động vùng rộng lớn,
Kéo một đoàn hơn trăm ngàn quân.
Xanh, đỏ, trắng, vẫy vùng,
Lao đồng, cờ hiệu bay tung chiến trường.
« Ôi, Trời thật ! ». Olivier sừng sốt,
« Quân ta không đông, trong trận lớn này. »
Nhìn xa thép sáng, lửa bay.
Roland trấn tĩnh : « Chúa Trời giúp ta. »

11.

« Làm đừng tướng bạn ơi nếu phải,
Mắt lông, da cũng quyết xung phong.
Dù mưa sấm sét chớp qua,
Dù chọ nóng lạnh chẳng kêu ca gì.
Anh và tôi hát lời hùng tráng,
Giận dữ tăng dũng cảm chúng ta.
Một chống mười cứ xông pha,
Ngoại đạo làm lạc còn ta thẳng đường. »

12.

Olivier mắt không rời được,
Lo từ cao đá dựng lưng sâu,
Mũ đồng, gươm báu, ngọc thù,
Haubert vỗ chạm sắc nâu gươm hùng.
Mắt trông thấy không ngờ, tin được.
« Ôi Ganelon ! », chàng tức giận thêm,
« Ganelon, phản bội khó tin,
Cha dựng phản bội, Roland chẳng ngờ ».

13.

Bạn đồng đội hiểu rằng sắp đến :
« Trận hung hăng, dai dẳng khó lường.

Trận trẻ con, như không chừng,
Đương đầu đụng độ tưởng chừng xảy ra. »
Chẳng người Pháp tin lời như thế :
« Olivier không hen hát trốn đi.
Chẳng ai nhất để khinh khi.
Đôi lấy cái chết vinh thì thiếu ai ? »

14.

Olivier bảo : « Chúng ta quân ít,
Nếu nhà vua nghe được tiếng kèn,
Dùng chân đoán biết nguy nan,
Bạn Roland hãy thổi kèn báo nguy. »
« Durendal ta, gia tài quý báu,
Bạn sẽ xem đồ thâm sắc màu,
Như vàng lấp lánh sáng mau,
Điền công ngoại đạo, bày mưu quỷ nào. »

15.

« Roland hãy thổi kèn bạn hỡi,
Để nhà vua nghe được quay vào.
Địch đông, cô gắng đủ sao ?
Dù anh dũng cảm khác nào như tôi. »
« Thổi kèn lên là sợ người ngoại đạo,
Ấy là điều làm lạc lụy người thân.
Tiến lên, Trời giúp đấu tranh !
Bản án khôn kiếp chúng thành quỷ ma. »

16.

Roland tin tưởng, nhưng Olivier sáng suốt,
Dùng cảm như nhau, cùng bạn đôi lời.
Vừa qua thung lũng hẹp thôi.
Charles sẽ trở lại, thổi còi đồng đi ! ».
« Không. Tôi chẳng muốn người còn sống,
Mà bảo rằng :- khuôn mặt tái xanh -
Hy vọng trong ánh thép máu hồng,
Chúng ta càng đánh, vua càng yêu thương. »

17.

Hai người bạn còn bàn nhau nữa,
Roland không muốn báo Charlemagne.
Đại quân đi đã xa hơn,
Vị vua nước Pháp núi non xa dần.
Phía Tây Ban Nha âm âm chiến trận,
Còn lắng nghe ngựa hí vang trời.
Tiếng la, chẳng sợ hãi ai.
Olivier đợi chờ thời gian qua.

18.

« Việc cẩn thận, bạn ơi, ai thể tránh ?
Cho bây giờ, cần chiến đấu tốt hơn.
Quân thu quỷ quái, hãy xem ?
Nếu bao khôn khó đến cùng chúng ta.

Chẳng ai nói, ít ra vua biết,
Ai tội tình. A ! nhìn lại chúng ta.
Đủ tấm lòng trong việc là.
Phần đông chẳng thấy xảy ra nơi người. »

19.
Rồi Roland kiêu hãnh như con báo,
Nhắm kẻ thù xông tới tiến công :
« Bạn Olivier. » Chàng nói : « Đây phần.
Dù bao trường hợp khó khăn thế nào.
Đừng nói nữa. Hãy tung lao vào trận,
Tôi đánh đây với thanh kiếm Durendal ;
Nếu tôi chết, tôi nghĩ rằng :
Đấu tranh dũng cảm, trung thần xứng danh ! »

LỜI KHẨN NGUYỆN CỦA TURPIN

Vị Giám mục tuyên úy can trường, khẩn nguyện cho các hiệp sĩ Pháp đang chiến đấu, và hứa hẹn Thiên Đường cho tấm lòng hy sinh cao cả.

20.
Vị Giám mục đứng trên đồi rộng,
Cho hiệp sĩ cần, giảng ngăn lời kinh.
Hướng mọi người, ông nghiêng mình :
« Hãy nhìn ngoại đạo ở trên núi này.
Chiến sĩ Chúa hãy quý khẩn nguyện,
Đấng Cứu Thế khiêm cung nhận lỗi lầm ta.
Dù lũ ác quỷ gian tà,
Xin Ngài đón nhận chúng ta cõi Trời. »

21.
Các dũng sĩ đều rời lưng ngựa,
Đôi gối quỳ, đầu cúi thật lâu.
Turpin : « Chiến trận anh hào,
Thiên đường dành chỗ ngôi cao sẵn sàng.
Ai tử trận, chết là lễ hội,
Tử đạo vì người Pháp tôn sùng ;
Kiếm vung chém bọn súc sinh,
Trừng phạt giáng mạnh sức mình là đây ! »

TRẬN CHIẾN BẮT ĐẦU

Với tin tưởng ân huệ hoàn toàn Roland dẫn các hiệp sĩ vào chiến trận. Đi từng bước như cuộc dạo chơi vui vẻ, một sự lôi cuốn không cản ngăn được tinh thần chiến đấu. Chàng nói hòa nhã với Olivier, nhưng người bạn lo lắng lo ngại sự thất bại vì Roland quá khinh địch.

Bất ngờ quân thù đông đảo hiện ra trước hai mươi ngàn dũng sĩ. Đèo Roncevaux chật hẹp với thung lũng trận đánh tràn qua núi bên cạnh, qua cánh đồng ngoài núi, giữa khu rừng rập, khe suối.

22.
Hai mươi ngàn dũng sĩ giờ đây đứng thẳng,
Lời thánh câu xá tội vui chung.

Nhảy lên lưng ngựa thật nhanh,
Roland nói bạn đồng hành thiết thân :
« Ganelon phản bội, mà anh từng nói,
Bán chúng ta, thù sẽ trả, quân vương,
Marsile độc ác gian hùng,
Bắt hẳn phải trả giá lòng hung hăng. »

23.
Chàng thật đẹp trong manh giáp sắt,
Roland hào hùng ! dáng điệu chân thành !
Nghịch thù, chàng kiêu hãnh nhìn,
Nhưng với người Pháp khiêm cung dịu dàng.
« Dù có phải trả bao khó nhọc,
Quân chúng ta tiến bước nhẹ nhàng,
Những loài ngoại đạo thêm đông,
Thì chiến lợi phẩm ta càng thiếu chi. »

24.
Nắm chặt ngọn dáo hồng chuôi đỏ.
Olivier nghĩ thầm : « Lời nói Roland.
Có phải lời đúng hay chẳng ? »
Lời rằng : « Chỉ bảo vệ bằng trái tim. »
Ta đã nói hãy thôi kèn báo động,
Kiêu hãnh, anh chẳng thêm phải làm chi !
Chúng ta chiến đấu giờ đây,
Chỉ còn chứng tỏ hồn này vinh quang. »

25.
« Các hầu tước, Olivier còn nói :
« Lũ ngoại đạo không thể nắm con môi.
Không, mỗi tướng sĩ đấu mỗi người,
Hét lên như Charles một lời : « Montjoie »
Địch đông đảo chung quanh dàn trận.
Quân Pháp ta chiến đấu anh hùng.
« Montjoie » tiếng thét vang lừng,
« Monjoie » là tiếng can trường quân vương..

TRẬN ĐÀU TIÊN

Trận đánh bắt đầu với một loạt trận song đấu các tướng, đến cuối vẫn giữ nguyên tính chất. Tiếp theo các trận đánh hỗn chiến, chen lẫn tiếng kêu đau, tiếng thét vinh quang. Tất cả mô tả trọng tâm vào các thủ lĩnh gan dạ hùng cường, mô tả bộ giáp phục, mũ đồng giáp lưới, khiên đao và kiếm.

26.
Cháu Marsile một mình tiến bước,
Chế nhạo rằng : « Bị phản bội biết không ?
Pháp quân, ta nghiền nát dễ dàng,
Charles điên, chính hắn đã dâng tay này.
Sứ thân thiết đã trao tay địch,
Làm mất đi nước Pháp vang danh.
Saint Denis ta sẽ đến ăn năm. »

Rằng :« Mi lếu láo ! » Roland tung mình.

27.

Chàng tiến gần ngọn gươm chém mạnh,
Thủng cái khiên, lung giáp lưới hấn mang.
Xuyên người cú đánh tướng quân,
Địch quân ngã xuống gan lòng lòi ra.
Hấn sắp chết. “Charles mà mi chế nhạo.”
Roland rằng : “Chắc chắn không điên;
Chúng ta sẽ thắng trận tiền,
Tiến lên quân Pháp, đầu tiên nhất này.”

28.

Nhưng Fausseron tánh tình hung tợn,
Đứng lên yên thét tiếng thật to.
Kinh hoàng một tiếng: “Trả thù.”
Hấn người cao lớn trán như quý thần.
Mặt dạn rộng cả tầm kỳ dị,
Lúc hấn kêu, Olivier đứng lặng yên.
Phóng nhanh giữa trán ngọn thương,
Bất ngờ lao phóng xuyên liền giữa thân.

29.

Ngọn lao mạnh địch quân gục ngã,
Du trái tim thép, gỗ, rêu rao.
Tiếng kêu giân dữ làm sao,
Dùng làm chi ngọn kiếm nào Tây Ban Nha ?
Olivier hấn diện cùng lời nói,
Nhỏ thanh lao máu đỏ tuôn trào.
“Thấy chằng lời dọa điên sao,
Bao nhiêu thách đố, ta nào lo âu.”

30.

Và giờ đây tên vua Man rợ,
Corsablin, đen đũi đám công khanh.
Hướng ba quân hấn thét lên:
“Quân Pháp này ít, nhất hèn mà thôi.
Hãy dũng mãnh ! chúng ta sẽ thắng!”
A! Turpin ghét lời nói hỗn hào,
Gươm vàng nhuộm thắm máu đào.
Phóng nhanh vào hấn một lao giữa mình.

31.

Mũi lao nhọn giáp tung rách nát,
Trúng thân mình lão đảo lung lay.
Turpin : “Người Pháp đánh hay !”
Corsablin ngã buông rời yên cương,
Cổ đỏ thắm máu hồng như suối,
“Một cú này đủ trả lời riêng,
Giáo sĩ tung vó ngựa lên,
“Montjoie, các con ! hãy đánh liền tiến công.”

32.

Gerin đánh kẻ thù kinh ngạc,
Sarrasin tên gọi Malprime de Brigal.
“Cho người !” một nhát kinh hoàng,
Cái khiên đẹp tựa thủy tinh tan tành.
Rách cả áo giáp tung lưới sắt.
Vết rộng ra một nhát chết người.
Bên sườn phải chẳng còn ai.
Olivier thốt : “Trận này đẹp thay !”

33.

Một thủ lĩnh bị Gérier đánh,
Một nhát lao xanh tái mặt mày.
Chiếc khiên chẳng bảo vệ ai,
Người mang cũng chỉ mất hoài công thôi.
Samson vương, gặp Estramarin đối địch,
Ngọn lao đâm thấu tận phổi gan.
Địch quân chết thét điên cuồng,
Linh hồn theo móng vuốt cùng quỷ ma.

34.

Các dũng tướng khác cùng anh dũng,
Othon, Girard, Englier de Bordeaux.
Tướng Anséis hãnh diện ngọn lao.
Không còn người cỡi ngựa nào hí vang.
Tất cả chết, tướng thù kiêu ngạo,
Trước anh hùng khanh tướng Charlemagne.
Trừ hai người Chernuble rộng lưng,
Và Margaris, tinh hoa vùng Tây Ban Nha.

35.

Margaris can trường kỳ mã,
Trong khốn cùng thức tỉnh kinh hoàng.
Nhắm Olivier phóng thương,
Mũi lao trượt lớt, Trời thương hộ người.
Chẳng sao cả. Thật là kỳ diệu,
Sarrasin vội trốn chạy thôi.
Thổi kèn đồng đỏ hết hơi,
Để mà tụ họp mọi người chung quanh.

36.

Thật kỳ diệu, chiến trường khó nhọc,
Khó mọi người. Roland hiểu ra ngay,
Không qua được đám rừng dày,
Ngọn lao phóng bị không may cuối cùng.
Đã đứt gãy, trong tay vát bỏ.
Chàng chỉ còn thanh kiếm Durendal.
Tuốt gươm không để tay không,
Đánh vào Chernuble quanh chàng đánh dai.

37.

Ngọn kiếm mạnh chàng vung một nhát,

Chặt làm hai người với giáp mang.
Mũ đồng, đầu cổ trần châu,
Thân hình đổ xuống tận ngay ống quần.
Chiếc yên vàng cũng rơi xuống đất,
Chẳng còn ai chống đỡ dựa mình.
“Thật là trận đánh khó khăn,
Kẻ háo thắng chẳng thắng thêm chút nào.”

TRẬN ĐÁNH TIẾP TỤC

Nhiều hiệp sĩ Pháp gãy ngọn lao, họ dùng kiếm như kiếm Durendal của Roland, Hauteclair của Olivier, họ mất đi khả năng phóng xa. Turpin trong trận đánh nói đôi lời để mọi người vui. Trận đánh cận chiến khó khăn, quân Pháp bắt đầu thương vong. Nhà thơ chia xẻ nỗi khó khăn.

38.
Trong thung lũng Roland cỡi ngựa,
Mũ đỏ hồng, đỏ cả giáp mang.
Đỏ nắm tay, phải trái chém đâm.
“Mahom cùng chẳng có còn giúp ai !”
Tướng Olivier kiên cường kiêu dũng.
Mỗi phút giây tình huống mới lại qua.
Chém đâm, sọ nức tung ra,
Quân thù nát óc máu hòa trắng tươi.

39.
Vô số địch bị gươm chém phải,
Đã làm cho mắt rớt khỏi đầu.
Cán lao đã gãy: còn đâu,
Roland thâm đã lo âu sự tình.
Nhìn chiến công, bạn ơi như lễ hội,
Đánh cán không, thì đánh làm sao ?
Thanh gươm còn tốt hơn nào,
Để chặt, để chém nhanh nào, dùng ngay.

40.
Tuốt khỏi vỏ Hauteclair gươm sắc.
“Cho quân thù được biết gươm ta.”
Olivier giận dữ đánh qua,
Một Sarrasin đáp : “Rằng ta nghe người.”
“Rút ngọn kiếm, có thời gian nhỉ ?”
Tận tay cầm lao đỏ gãy đôi,
Nhưng nhanh gươm đánh xuống người:
“Con ơi, ta trị tội thôi phân thân.”

41.
Kẻ ngoại đạo khiếp kinh cơn giận,
Roland thét lên: “Người biết ý ta,
Nhát gươm ta yêu kính vua,
Tiếp người, bảo vệ em ta đánh người.”
Cả hai kích lệ đều làm tốt,
Tất cả xảy ra, điều khó đoán biết ra.
Bụi hồng mờ mịt xông pha,

Cả hai hăng hái, trông ra bây giờ!

42.

Gérin, Gérier một đôi dũng sĩ,
Đánh Timozel : xấu xí cao người.
Không biết ai nhanh hơn ai,
Nhưng Timozel đã bị hai lao ròi.
Turpin đánh tên phép phù nổi tiếng,
Khoe đi vào địa ngục phép mầu,
Đánh xem phép hãn thế nào,
Ngọn lao giáo sĩ, đổ ao máu hồng.

43.

Trận cận chiến nay đà ác liệt,
Người giết người, người chết thật nhiều.
Áp lực trận cao bấy nhiêu,
Máu tuôn xối xả tựa như sông dày.
Cả hai bên cờ tung hỗn loạn,
Trên khắp nơi, khiên vỡ thân rơi.
Bao người Pháp mất con trai,
Cha mẹ chẳng thấy mặt người thân thương.

44.

Vì quyền luật vua trên đất Pháp,
Hoang đế có bao dũng sĩ kiên cường.
Dù cho gãy ngọn lao đồng,
Vói thanh kiếm, cũng sẵn sàng đấu tranh.
Thương biết mấy kẻ không còn thấy,
Quê dẫu yêu, vợ với mẹ già,
Không quân vương đợi nơi xa,
Lòng buồn, đôi mắt lệ nhòa đắng cay.

ĐIỀU KỶ DIỆU BÁO TRƯỚC

Lúc ấy nước Pháp, một cơn rung chuyển kinh hoàng xảy ra, một thảm họa thiên nhiên như báo trước cái chết của Roland.

45.

Chuyện xảy ra nước Pháp vào lúc ấy,
Một chuyện rung khủng khiếp đất lành.
Đất rung chuyển, đất nứt tung,
Tháp, thành, mưa đá, sấm giông mù trời.
Tối đến trưa, chỉ soi ánh chớp.
“Phải là ngày Phán xét cuối cùng chẳng?”
Rằng đây dấu hiệu cuối cùng,
Cái tang lớn nhất anh hùng Roland.

GIỮA HAI TRẬN ĐÁNH

Đoàn quân đầu tiên của Sarrasin đã bị đánh tan. Margaris mình đầy vết thương, một trong 12 khanh tướng địch cuối cùng chạy đến vua Marsile xin mở trận đánh mới. Các hiệp sĩ Pháp khóc

thương các bạn đã chết, và nghĩ đến điều không thể tránh được của trận chiến. Họ ôm hôn nhau và lại lên ngựa.

46.

Quân ngoại đạo cả ngàn người trốn chạy,
Còn một mình, các tướng khác chết rồi.
Đội quân đông đảo toi bời,
Còn ai thổi được kèn vui lúc này.
Nhưng quân Pháp sau gian nan cố gắng,
Những người còn xuyên thung lũng ra đi,
Xót xa nhìn các tử thi,
Trong trận hỗn chiến phân ly bạn bè.

47.

Lòng sâu muện bao nhiêu nước mắt,
Người mến thương cái chết rõ bày.
Theo Sarrasin chạy xa bay,
Một tướng quân địch rời ngay trận tiền.
Margaris trốn không sợ tội,
Khấp toàn thân chứng tỏ, điều mang.
Đầu chân hơn một vết thương,
Trời ơi ! hậu tước vốn con Chúa Trời.

48.

Hắn trốn, trước vua Marsile quỳ gối,
Thốt nên lời: “Lên ngựa, lên ngựa, Ngài ơi.”
“Quân Pháp chỉ hai chục ngàn người,
Phân nửa đã chết ở nơi lũng này.”
Dù Roland với Durendal kiếm sắc,
Ngài vẫn luôn diệt được địch quân.
Chúng ta thắng chẳng khó khăn,
Khi đã mệt mỏi đánh cùng quân ta.”

49.

Marsile tiến với cùng đội ngũ,
Quân xếp hàng, hai chục binh cơ.
Mũ vàng rỗng, đá lửa đổi màu,
Dáo dãi chia thẳng trời cao rậm rì.
Với mũ đỏ, giáp binh lưới mỏng,
Dưới mặt trời lóng lánh tướng quân.
Cỡi ngựa to lớn oai hùng,
Ngàn tiếng kèn thổi vang lừng không gian.

50.

Hơn một con Chúa, nhìn ra thét tiếng,
“Cứu giúp ta! Cứu giúp ta ! mười hai tướng quân.”
Quân Pháp hồn đã nghĩ thâm,
Hy sinh, ai nấy lo trong trận này.
Cùng đau đón chịu chung đau khổ,
Cùng bên nhau ôm khóc cùng nhau,
Than, bình tĩnh, hãnh diện nào,
Sẵn sàng bảo vệ cho nhau kiếm này.

51.

“Nhanh lên ngựa, Roland thét lớn,
Ấy Marsile cùng tướng triều đình.”
Turpin giám mục ình hùng ;
“Tướng quân ý nghĩ chung cùng với tôi.
Dù có chết ta nên ghi nhớ,
Cho các anh công mở thiên đường.
Chúa Trời bảo vệ yêu thương!”
“Dù chúng ta ít, hiên ngang anh hùng,”

TRẬN CHIẾN LẠI TIẾP TỤC

Marsile tiên liệu cuộc tấn công đội quân thứ hai chưa phải là quyết định. Hắn dành đội quân thứ ba và Sarrasin Grandoigne chỉ huy trận thứ hai. Quân Pháp khi thắng khi bại, nhiều tướng chết trận trong cận chiến. Grandoigne hùng dũng, Roland đang ở nơi khác cuối cùng nhận ra, tiến đến đấu với hắn. Grandoigne nhận ra đáng điều thanh nhã người anh hùng nước Pháp bất ngờ hoảng sợ quay đầu chạy, Roland đuổi theo giết chết. Quân địch hoảng sợ bất ngờ bỏ chạy. Quân Pháp tàn sát nhưng trước số đông địch, cũng bị thương vong chỉ còn hơn ba trăm hiệp sĩ.

52.

Vua hung bạo Marsile lên tiếng,
“Để thắng Roland trong thừng lũng hẹp này
Thắng một trận khó khăn thay,
Thay phiên đánh, khéo khôn may mới thành.”
Grandoigne tổng chỉ huy binh đội,
Phân nửa quân đi đánh trận này,
Cố gắng giữ vững địa bàn,
Đánh cho quân Pháp chiến trường thứ hai.”

53.

Vua Marsile trong hồn thảm nghĩ :
“Chỉ thắng Roland trong trận thứ ba,
Ta mang danh dự.” Phát cờ,
Grandoigne vinh hạnh xông pha đi liền.
“Thắng ngoại đạo ! Mahom yêu mến !”
Lắng nghe xa “Montjoie !” vang lên;
Quân Pháp giờ phút thiêng liêng,
Trên quân thù vội nhanh chân đánh vào.

54.

Trận đánh nhỏ chẳng ai còn thấy,
Trận khó khăn. Hãy nhìn Climborin.
Ngựa Barbamouche thúc lên,
Trên Engelier phóng thêm bước dài.
Lòng kiêu hãnh Sarrasin giàu có,
Đã tặng cho tên phản bội Ganelon,
Mũ chiến vàng và gọi anh em,
Tên ngoại đạo nghĩ mưu gian tài tình.

55.

Trên lưng ngựa như kên kên nhanh nhẹn,
Phóng bất ngờ hết sức bình sinh,

Trúng tim Eng[...]
Khiên đồng, kiếm sắt cũng không giúp gì.
Mũi lao nhọn đánh vào hung bạo,
Ở trên lưng, mũi sắt xuyên qua,
Tiếng than từ quân Pháp ra,
“Ôi ! Ta mất một tài ba tướng hùng !”

56.

Olivier nghĩ : “Trả thù ta phải..”
Thúc ngựa lên nhắm Climborin,
Chém dứt đôi trên lưng yên,
Bạn ta vì bạn hiền riêng báo thù.
Chém vỡ sọ Alphaïen thu lĩnh,
Escababi cũng chẳng đủ bằng lòng,
Bảy tướng khác cũng chung cùng.
Roland nói: “Tốt, hãy ngừng giận thôi.”

57.

Trong ác liệt Olivier thấy,
Ai đằng kia đuổi khỏi cánh đồng.
Lưng ngựa còn chưa cất nhanh,
Valdabrun hấn họa hãm thét lời.
Chỉ huy của vua các đoàn binh kỵ,
Và biển khơi ba trăm chiến thuyền.
Là viên cao cấp triều đình,
Trên đất liền cũng như trên biển ngàn.

58.

Hắn đã bắt một ngày, tên nghịch tặc,
Jésusalem cai trị bởi Salomon.
Vị Thượng phụ râu dài lam,
Chính hắn cắt cổ, quỷ lòng ác thay.
Với Ganelon tặng trao thanh kiếm.
Trong thung lũng này giờ đây lao đâm,
Khi gặp Công tước hùng mạnh Samson,
Ngọn lao lút cán xuyên thân ba phần.

59.

Tên xác láo rồi bị trừng phạt,
Roland nhát gươm chặt đứt ngang đai.
Phần trên rơi xuống chưa rời,
Máu tung đỏ vẫn còn ngòì trên yên.
Chẳng lo gì cần nên bắt sống,
Roland tức thì chém một Sarrasin,
Kiêu ngạo, sợ cuộc phiêu linh,
Sợ Durendal, giá còn hơn vàng ròng.

60.

“Không ! Ta không thể thương người, chàng nói.
Lòng ngạo kiêu người đã sai lầm.”
Hắn trốn chạy, quá nhục lòng.
Hắn quay lại, thét lên, cùng chém nhanh.

Nhưng điều ấy chỉ làm hấn chết,
Ấy Malquidant Phi Châu là tên,
Mình mặc áo sắt và vàng,
Ngựa nhanh như én lượn vòng không gian.

61.

Tên Phi Châu đó như mặt trời đỏ ối,
Phóng Anséis, rơi gục cái đầu,
Khiên đồng xanh vỡ, đổ ao,
Màu sơn một thoáng đã mau nhạt nhòa.
Vương tước dững cảm, bị lao xuyên cổ,
Lảo đảo thân mình rơi xuống phút giây.
Vó ngựa dẫm trên đầu này,
Thương Anséis ! tàn thây một đời.

62.

Tra thù nà? Táp n đã hứ?
Quân Pháp còn lập lại cho nhau :
“Không, giáo sĩ không chỉ hát châu !
Giám mục dững cảm có đâu sợ gì.
“Chúa cứu giúp,” tấm lòng dững cảm,
Chẳng cần ai hết gọi giúp chi.
Chém từ dưới, mạnh mẽ thay !
Dù cho áo giáp, khiên dày Tolèle.

63.

Grandoire thét lên trong giận dữ,
“Cường quốc này, ta sẽ tước vinh quang,
Vương miện của tên lão vương.”
Nói rồi lại thúc ngựa hùng Marmoire.
Chỉ một sắc đen tuyền ngựa chiến.
Gặp Gérin anh dững đối đầu,
Ngọn lao hấn chiến thắng mau,
Thân hình con Chúa đỏ nhào cờ xanh.

64.

Đánh trúng tim ngọn lao cũng thế,
Bạn Gérin, ấy chính Gérier.
Hấn giết lãnh chúa Valence,
Trên sông Rhône đó, sức hùng Bérengier.
Milon, Thibault nhiều hiệp sĩ khác.
Cùng lắng nghe, gắng sức trận tiền.
Quân thù vui sướng thét vang,
Và Pháp quân nói : “Chúng càn giết ta.”

65.

Roland băng nơi này đồng khác,
Gươm Durendal sáng tựa lửa hồng.
Chẳng nghỉ ngơi, chém chẳng ngừng,
Đánh trong gian khó, phục chàng hay chê.
Tiếng thét lớn làm chàng kình động;
Thấy Grandoigne tiến tới tấn công.

Bao hiệp sĩ Pháp chờ mong,
“Mi trả nợ máu” anh hùng thét lên.

66.

Nhanh, băng nhanh bạn còn xa cách.
Giương ngọn lao sắt nhọn trên đầu.
Chĩa hai Grandoigne quay mau,
Chiếc khiên che chở quay nào chở che.
Hắn cứ tưởng rằng đang đắc thắng,
Bất ngờ thay thủ lĩnh hiện ra,
Trước người chẳng thấy bao giờ,
Grandoigne chột nói: “Anh hào Pháp quân.”

67.

A ! vẻ đẹp thân hình lực lưỡng,
Mái trao dồi vẻ đẹp hùng anh.
Hắn nhận ra được Roland,
Đổi đầu một cuộc đấu tranh tướng tài.
Durendal đỏ máu hồng hãm dọa.
Tùng chém bao dũng sĩ hấn ta.
Sợ hãi, chỉ muốn rời xa,
Quay mình hắn muốn chạy qua đội hình.

68.

Một chớp mắt nhắm Grandoigne đuổi,
Làm hắn rơi cờ hiệu hoàng gia.
Nắm tay sức mạnh tài ba,
Bủa đôi chiếc mũ theo đà mũi cao.
Durandal chém mặt và thân thể,
Cắt chiếc yên thành mảnh mới ngừng.
Che dài đến ngựa trên lưng :
Chóng nhanh, gươm giết người cùng thú thôi.

69.

Quân thù nghịch, giờ đây rên xiết;
Roland sát thương, quân Pháp đánh theo.
Trước mặt thủ lĩnh, tướng Hôi,
Tướng, binh bắt chột cong đuôi chạy dài.
“Đất nước Pháp thật nơi thâm hại,
Các chàng trai dũng cảm chẳng như ta”.
Quân Pháp tiếp tục đuổi xa,
Đám đông hăng hái con nhà Chúa thôi.

70.

Chém vào tay, vào sườn, vào xương sống,
Chúng luôn luôn trong hỗn loạn lung tung.
Địch quân thảm hại hình dung,
Không ai báo trước hãi kinh bạo tàn.
Để thu nhặt tướng cờ khắp chốn,
Trời ! tử thi rải rác khắp đường.
“Marsile ! cứu ! cứu ! quân vương.”
Tiếng kêu vang dội chiến trường đại quân.

71.

“Ngày tôi tệt, chúng ta thảm bại.”
Tiếng thở than binh đội cuồng cuồng.
Quân Pháp đánh luôn không ngưng,
Vì quân nghịch tặc không đường thứ tha.
Gươm chém gãy hay cong queo lại,
Đánh vào lưng kẻ trốn chằng niềm tin.
Đường dài chém giết không ngừng,
Đoàn quân chạy trốn đến cùng nhà vua.

TRẬN CHIẾN TIẾP TỤC

Lần này đích thân vua Marsile chỉ huy, tướng Sarrasin kinh khủng tên Abîme lên hàng đầu mang cờ hiệu vua. Turbin phóng đến hấn thanh lao. Theo gương can đảm, các hiệp sĩ Pháp chiến đấu bốn đợt tiến công quân thù, nhưng lần thứ năm phần lớn bị gục ngã trước số đông. Họ chỉ còn lại không hơn 60 người.

72.

“Hãy thôi lên tiếng kèn chiến trận,
Tôi thấy nhiều dũng sĩ hy sinh.
Quân Pháp tôi nhận ra rằng :
Quân ta vòn vẹn chỉ còn ba trăm”.
Quân đông đảo đương đầu quân Pháp,
Một Sarrasin ác hiểm bạo tàn.
Hung dữ ngựa đi đầu hàng,
Một Sarrasin tướng gọi rằng Abîme .

73.

Thân mình hấn đen thui như nhựa,
Đeo khắp nơi diêm dúa vàng ròng.
Chẳng thấy hấn cười một lần,
Chẳng tin gì với con hiền Marie.
Nhưng mạnh bạo điên cuồng nhất đánh,
Vua địch trao cho nghịch tử này,
Ngọn cờ thêu đủ sắc bầy,
Trên nền vàng lấp lánh bay Ròng hồng.

74.

Khi nhìn thấy Phi Châu đen vô địch,
Turpin mơ và tự nói thầm :
“Tên ngoại đạo dị giáo chẳng ?
Thách thức cho hấn tiến dân trước tiên.
Để hấn chết còn hơn thấy sống.”
Hấn tiến lên hung hăng trước trận tiền,
Ngựa nhẹ như gió lướt nhanh,
Ngựa Đan Mạch lấy vua thành Grossaille.

75.

Ông đánh mạnh vào khiên lộng lẫy,
Hồng ngọc cùng lam ngọc tuyệt vời.
Émir Galafre một ngày,

Tặng Abîme món quà tay quý thân.
Ông đánh trúng tiếng kêu vang dội.
Chiếc khiên giàu đá quý rụng rơi,
Abîme theo các tướng rôi,
Vào cửa địa ngục chết rơi ngựa mình.

76.

Quân Pháp kiêu hãnh càng lao phóng,
Càng hăng say trở lại chiến trường.
“Ôi bao dũng cảm anh hùng,
Hãy nhìn lao đánh các chàng tướng quân.”
Mỗi hiệp sĩ nhát tung rục rỡ,
Họ cắt, đâm, đánh, chặt cổ mình.
Lực quân ngoại đạo dữ hung.
Thép kêu dội tựa tiếng vang lò rèn.

77.

Trong trận lớn quân Pháp và ngoại đạo,
Mũi đồng vang tia sáng bắn tung.
Tốt, xấu họ chết cùng chung,
Máu tuôn như suối bắn cùng óc văng.
Marsile nói: “Vững yên lưng ngựa,
Đánh, đâm cho Roland chết tướng tài.
Charles bại, kẻ chiếm thành trì,
Nếu hấn chưa chết, ta thì tiêu vong.”

78.

Trận chiến đấu khó khăn cho Pháp!
Phải trải qua bốn cuộc đối đầu.
Trận thứ năm chịu khổ đau,
Dù họ còn đó khác nào đá thoi.
Và hơn thế gỗ lãn, gươm nhọn,
Đánh vào đây khùng kiếp tăng dân,
Lần lượt gục ngã hàng hàng,
Bây giờ sông sót chỉ còn sáu mươi.

ROLAND THỐI KÈN BÁO ĐỘNG

Quá trễ, Roland nhận ra lỗi, không theo lời khuyên Olivier khi còn có thì giờ, gọi vua Charlemagne đến cứu nguy. Tim chàng không còn như trước nhưng ương ngạnh để tự nhận tội. “Tôi sẽ thổi kèn đồng” nhưng làm s□□ bá□ ch□ nhà v□□ Olivier trả lời□ xằng ; “Tôi□ không biết.” Olivier cay đắng cho rằng lỗi tại chàng mà ra thảm trạng bây giờ, nếu thoát chết trận này chàng sẽ không gả em gái Aude làm đám cưới cho chàng. Turpin khuyên đừng cãi nhau và bảo Roland thổi kèn đồng. Tất cả hy vọng mong manh nhưng ít ra Charles có thể trả thù cho mình.

Roland dồn hết sức lực thổi kèn đồng, Vua lắng nghe và hiểu quân chàng đang gặp nguy khốn. Nhưng Ganelon nói dối cho rằng Roland đùa vui, thổi kèn đi săn thú. Lần thứ ba tiếng kèn được vua nghe. Roland thổi mạnh muốn đứt cả gân trán. Charles ra lệnh cho đại quân quay trở lại Tây Ban Nha. Quân đội gấp rút đi, trời tối vua cho đi cả đêm. Vào sáng nhà vua tạm dừng, chắc chắn rằng Ganelon đã phản bội□ v□□ ch□ Bégn bắt tró□ Gnl□n; đạ□ q□ân tiếp tục gấp rút, mọi người có linh tính chuyện không hay.

79.

“Còn hơn sáu mươi” Roland ngẫm nghĩ,
Chỉ thể thôi bán đất giá cuộc đời.
Quân ta buồn thảm, ít người,
Mặc dù tất cả anh tài kỵ binh.
Rải rác máu trên đồng núi cả,
Đã chết đi..” Nghĩ đến mà thôi,
Một niềm hối hận toi bời,
Roland nghĩ đến lòng thời nhói đau.

80.

Olivier đi qua, tướng quân đã gọi:
“Bạn thân ơi, vì chiến đấu chính danh.
Khổ đau cho nước Pháp đẹp êm,
Bao người vợ góa tướng khanh anh hùng.
A ! ít nhất nhất gương uy vũ,
Charles cứu nguy ta, trả lời hỏi anh em.
Anh thân hơn tất cả tướng quân,
Làm sao vua cứu, biết làm sao đây ?”

81.

“Tôi không biết”, Olivier giận đáp.
“Thà chết vinh hơn sống nhục tủi hèn.”
“Nghe tôi hiệp sĩ anh hùng,
Thôi kèn báo động tướng quân lại bàn.
Kèn vang động và tôi tin tưởng.
Charles quay về, chớ chẳng làm chi.
Thà rằng liều chết mà thôi,
Thấy chẳng anh đã khắp người máu tung.”

82.

“A ! tướng quân tôi sẽ làm việc khó,
Sẽ thổi kèn báo động nhà vua.
Charles về, anh không hèn đâu,
Báo động quân Pháp”. Olivier rằng.
“Tránh nỗi nhục nhất hèn cha mẹ,
Khi tôi khuyên, anh phải làm ngay,
Anh rằng : chưa phải lúc này,
Tâm hồn kiêu hãnh anh đầy chứng minh.”

83.

“Trận khó khăn”, Roland lại bảo.
Tôi sẽ kêu và vua Charles quay về”.
Olivier hờn : “Không phải hùng anh,
Chúng ta chỉ thể một mình thắng thôi.”
Rồi chàng nói: “ Tơ duyên anh đó,
Nếu tôi trở về gặp Aude em tôi,
Tôi không muốn anh cưới nàng thôi.”
Ôi ! Roland nói, “Sao lời trái ngang.”

84.

“Từ chối tôi được làm em rể.

Là bạn thân chia xẻ khổ đau”.
“Lòng tin, gan dạ thế nào ?
Gan dạ, nổi giận chó sao lẫn lằm.
Nếu anh báo động cho hoàng đế,
Thì hôm nay tốt đẹp làm sao !
Nước Pháp chiến bại thương đau,
Tình bạn thắm thiết thế nào mất đi.”

85.

Lắng nghe họ lời qua tiếng lại
Turpin de Reims nhanh đến mắng rằng :
“Trời ơi ! còn cái chi chằng ?
Thôi kèn báo động, Charles còn lắng nghe !”
Thôi, Roland : “Cách xa quá lớn,
Rằng có ai đến cứu được ta,
Tra thù xin Chúa giúp ta,
Cho xác thân khỏi phần là sói ăn.”

86.

Roland bảo: “Rằng đây tôi thôi.”
Rồi phùng hơi kèn thổi vang xa,
Giọng tốt tiếng kèn vang ra,
Khấp thung lũng vọng đi xa tiếng kèn.
Bay đỉnh núi tiếng vang to mạnh
Tiếng Roland tất cả rền vang,
Charlemagne nghe tiếng kèn vang:
Vua rằng :“Quân chúng ta lâm trận rồi.”

87.

“Nếu hòa ước không còn tôn trọng,
Mỗi người nói rằng: việc dối lừa thôi.”
Ganelon đáp. Nhưng Naimes bàn lời
Lấy chứng nhân kẻ cùng nơi đồng hành.
“Tôi nghe tiếng”, Charles rằng : “Quân phản bội !”
“Ta chắc chắn rằng kèn cor của Roland.”
Ganelon rằng :“Vua già, râu bạc trắng ngần”.
Mà sao lời nói như bằng trẻ con.”

88.

Nỗi lo lắng, gắng sức công khó nhọc,
Roland bên kia, kèn thổi mỗi người nghe.
Vua rằng : “Kèn tiếng lê thê.
Roland đã gọi quay về.” Ganelon :
“Ngài đã nói hấn can trường to lớn,
Kỳ diệu thay ? Luôn lời nói đầu môi.
Chắc Ngài biết tiếng kèn rồi,
Mọi ngày hấn thổi sẵn môi thổi chơi.”

89.

Roland nói : “Quân Pháp ta nghe tiếng.
Lấy kèn đồng thổi mãnh liệt thay.
Vang lên đỏ cả mặt mày,

Một dòng máu đỏ chảy ngay miệng mình.
Naime thét lên : “Tiếng kêu khẩn cấp,
Có kẻ trong ta, đã phản bội rồi.
Roland kèn nói nên lời,
Ngài mau trở bước ! kịp thời cứu nguy.”

90.
Dù đêm xuống buông trên rừng núi,
Vua Pháp cho triệu tập tiếng kèn ta.
Nhanh mau trở lại Tây Ban Nha,
Ngựa chiến nghe thâu từ xa chiến trường.
Trong đêm tối, tiến quân binh tướng.
Họ bàn nhau: “Bạn hỡi còn chăng ?
Ta đến họ còn sống không ?
Anh hùng đừng cảm hợp đồng đánh chung.”

91.
Vâng ! có biết họ còn sống sót ?
Ai biết chăng, họ lo lắng vô cùng.
Mưa lâm râm gió đã ngừng,
Thấm vào đôi mắt, mong đừng xảy ra.
Ôi ! Trời cao giúp ta nguy khôn,
Trước khi đến nơi đánh bởi kẻ thù ta.
Bị thương hay bởi trò ma,
Cứu chẳng được một quân ta nơi này ?

92.
Đêm đi qua, bình minh sáng tỏ,
Mũ sáng ngời, áo giáp lừng yên.
Vua Pháp nổi giận trận tiên.
“Ganelon đó, chẳng tin chút nào.”
Vua xét lại những lời hấn nói.
Charles lặng câm, nghiêm trọng nghĩ thâm.
Nặng lòng buồn cả râu cằm,
Ở trên giáp trận trắng ngần bộ râu.

93.
Roncevaux đã gần sắp đến,
Khoát đôi tay vua xuống lệnh truyền.
“Hãy cho bầy ngựa nghỉ yên.”
Chỉ Ganelon đó, ngài ban phán rằng :
“Hắn phản bội rõ ràng đã tỏ,
Bắt hắn ta.” Truyền người chủ bếp Bégon,
Lực lưỡng tay trói hắn nhanh.
Charles truyền công tước giữ làm tù nhân.

94.
Các cận tướng cùng chia gian khổ,
Đã giao nhanh tên phản bội Ganelon.
Liếc mắt, tất cả cười mừng,
Nhỏ lông, kéo lưỡi, má cằm cùng vui.
Mỗi người cho cả hèo một cú,

Ba đấm theo trên ngựa đèo theo.
Đế nhục mạ, phản nghịch đèo.
Cổ như con gấu bị treo xích xiềng.

95.

Từ trên núi tối tăm rộng lớn,
Rừng còn vang tiếng dội bao la.
Suối rừng nhanh chóng đi qua,
Đại quân vua Charles tiến ra trận tiền.
Mong cứu vớt anh hùng nước Pháp,
Phải chóng nhanh, chớ kéo dài lâu.
Bao gươm dững cảm, sức lao.
Mà còn chi nữa, cứu nhau trễ rồi.

TRẬN CHIẾN LẠI TIẾP TỤC

Lòng hối hận nổi lên, Roland khóc cho các bạn hiệp sĩ đã chết vì lỗi làm mình. Mặc cho thái dương đau, Roland thổi kèn đồng và lâm trận với sáu mươi hiệp sĩ còn lại, Họ chiến đấu hào hùng, Turpin luôn luôn đánh dù là tu sĩ, ông cầu nguyện cho mọi người. Marsile giết được một hiệp sĩ dũng cảm nhất, nhưng Roland tiến thẳng vào ông chặt đứt nắm tay, hấn đau đớn bỏ chạy kéo theo cả đoàn quân. Con trai hấn là Jurfaleu cũng bị Roland giết.

Năm mươi ngàn quân Éthiopien còn trên chiến trường. Calife chú Marsile điều khiển quân chống lại quân Pháp còn lại. Roland cùng các bạn chiến đấu xứng danh anh hùng.

96.

Nhìn chung quanh núi đồi đồng cỏ,
Quân Pháp chết nhiều, Roland cũng khóc theo.
“Chiến công hiển hách bao nhiêu,
Cho vua cho chúa tiêu điều nằm đây.
Xanh tái, máu đỏ, tử thi tê cóng.
Các bạn luôn theo ta mãi trung thành.
Thét Trời số phận đã dành,
Đón nơi cao đẹp những vòng hoa tươi.”

97.

“Bao giờ nước Pháp mền yêu hiền diêu,
Cũng khóc các anh thương tiếc vô cùng.
Hiệp sĩ vì tôi lỗi lầm,
Mà linh hồn phải xa thân xác này.
Anh còn sống ở trong cận chiến,
Tôi cũng không cứu được một mình anh.
Tôi chết đi hồi hận trong lòng,
Nếu quân thù sẽ đâm xuyên thân này.”

98.

Hướng Olivier: “Anh ơi, anh hỡi,
Trong trận này chúng ta chết phải không ?”
Tiếp theo một giọng cao thanh,
Thét: “Montjoie !” sáu mươi danh tướng hùng.
Trên Veillantif nhất gươm thật mạnh,
Xé không gian, che bởi tấm khiên,

Quân Pháp nghe vọng tiếng kèn,
Kèn đồng thời mạnh vang lên nhọc nhằn.

99.

Rồi Roland trở vào chiến đấu,
Như tiêu phu đốn gỗ trên rừng.
Cắt, đâm, chém, chống lại bằm,
Đôi khi thô thiển trong công việc này.
“Nếu không thể về Gascogne nữa,
Ta sẽ không đi khi còn thấy kẻ thù này.”
Trước chàng tung chạy xa bay,
Như con nai trước một bầy chó săn.

100.

“Đánh giỏi thật !” Turpin khâm phục,
“Làm theo chàng các hiệp sĩ đấu tranh.
Đầu chân trang bị như lòng,
Ngồi trên ngựa chiến anh hùng hiên ngang.
Không chỉ việc làm người linh mục,
Không lớn cao, nhưng dũng cảm trận tiền.
Như trong tu viện luôn luôn,
Vớ ta, mỗi lúc lời thương nguyện cầu.”

101.

Khi ông bảo: “Tôi không khác được,
Mỗi chúng ta phải chứng tỏ can trường.
Để cứu nước Pháp quê hương,
Sử tử oai dũng người lẫm nhục mình.
Phải chiến đấu anh hùng gan dạ,
Chỉ huy trên Veillantif theo gương,
Hãy đánh hết sức kiếm, thương,
Chiến đấu nhanh chóng thành công diệu kỳ.”

102.

Ôi kỳ lạ ! đánh lớn trong cận chiến,
Quân Pháp ta mất một tướng quân,
Ngọn lao nối tiếp nhau cùng,
Vua Marsile giết anh hùng Beuvon.
Xứ Beaume và Dijon lãnh chúa,
Hắn còn giết Ive và em Ivoire.
Gérard de Roussillon công tước già.
Quân ngoại đạo đã thét la thắng rồi.

103.

Người ta thấy trận cười ngoại đạo,
Gươm Durendal còn bận khác nơi.
Khi Roland thấy tàn sát tới bờ,
Rượt vị vua đến tận nơi dốc đồi.
“Người sẽ biết tên gươm ta đó.”
Rồi thành linh chặt tay phải hắn ta.
Sarrasin tay đứt rụng ra,
Tên vua thét lớn chạy xa điên cuồng.

104.

Roland đuổi, có ai kêu ngừng lại,
Kẻ địch là Jurfaleu tóc hung.
Con vua, Roland chặt đầu,
Sau khi đã đánh tung nhào ngọn gươm.
“Nhà ngươi chết, Trời đã kết án !”
Những tiếng kêu từ phía Tây Ban Nha.
“Chúa ngoại đạo ơi chẳng giúp ta.
Chạy trốn ! chạy trốn !” Băng qua núi ngàn.

105.

Vâng ! Chưa hết, chúng không ngừng lại,
Những kẻ chạy đi cùng vua Marsile.
Chẳng ai trở lại, ngừng chân,
Những lời kêu gọi cũng không ích gì;
Nhưng bọn chúng năm mươi ngàn còn lại,
Quân đến từ vùng đất Éthopien.
Đen, to, lớn tướng khéo khôn,
Ấy là Calife một miền, chú vua.

106.

Mũi hắc xạ và đôi tai rộng,
Chỉ trắng nơi đôi mắt hàm răng.
Kiếm dài như ngọn lửa hồng,
Chúng còn nổ mạnh và còng chói tai.
Hắc chòm đến găm như bầy gấu,
Đứng chặt nôm, xua đá vỡ nh;

107.

“Mỗi chúng ta, một người tử đạo,”
Rằng Roland: “ Phủ nhận mù lòa.
Nhưng biết rằng chẳng dối ai !
Bọn nghịch chẳng không rời ta đâu !
Và nước Pháp không lòng hổ thẹn,
Charles sẽ quay về nhận ra các xác thân,
Giá trị ta sẽ nhận phép ân,
Hai mươi ngoại đạo đánh một quân Pháp này.”

CÁI CHẾT OLIVIER

Trận chiến lại tiếp tục, Olivier tàn sát từ trái sang phải, nhưng tên Calife đuổi theo đâm một ngọn lao trên lưng, chàng quay lại giết hắc xạ và gọi Roland đến bên. Olivier cam thấy gần chết, đau đớn, hấp hối, con ngựa không điều khiển được đung phẩy Roland, Olivier đã quáng mờ đôi mắt tưởng rằng đó là một Sarrasin, vung hết sức đánh trên mũ đồng, may mắn thay không trúng da thịt. Roland đến bên cạnh lời than thở, Olivier giải thích mình bất cẩn và xin lỗi. Hai tướng nghiêng mình bên nhau vĩnh biệt với lòng thương mến. Tất cả cải và chằm dứt tha thứ nhau chỉ còn tình bạn anh em trước cái chết. Olivier tụt xuống ngựa xưng tội kêu gọi phúc ân Chúa ban phúc cho nhà vua, cho Roland, cho nước Pháp hiền diệu và chết. Roland lại bất tỉnh.

108.

Olivier hét : “Chúng ta là ai người sẽ thấy,
Hãy tấn công, khanh tướng đánh to thôi.”
Quân Phi Châu thấy họ ít quá thôi,
Bảo rằng : “Thắng chẳng còn nơi các người.”
Lão Calife cỡi ngựa màu nâu đỏ,
Theo Olivier hấn tiến tới tấn công.
Nhát lao, đầu, cổ tay, chân,
Và trên lưng hấn trúng tâm ngọn lao.

109.

Mũi lao nhọn xuyên qua trước ngực,
Tên Sarrasin nói giọng xẵng cao :
“Một cú trả bao người nào,
Vua mi sẽ khóc là điều chắc ăn.”
“Vết thương ta dù tử vong”, chàng nói.
“Nhưng ta còn thời gian trừng trị mi.”
Gươm chàng đánh trúng mặt người,
Bừa đầu kẻ địch kéo dài đến răng.

110.

Tên Calife già chết : “Mi muốn cười nữa nhỉ !”
Nhưng cơn đau đã thấm Olivier.
Không thể nói Charles, vua ta,
Không mất gì cả, ngựa chiến và tướng quân.
Nhưng không thể thốt trong lời nói,
Để khoe khoang được với vợ hiền,
Nhìn cái chết hiệp sĩ chung,
Chỉ đành im lặng với cùng lưỡi gươm.

111.

Mong cứu giúp Roland chàng gọi,
Kêu: “Montjoie !”, một tiếng vội vàng.
Thân xuyên lưỡi thép máu trào,
Là khi bạn đã đến mau bên chàng.
Giúp trong lúc nguy nan tuyệt vọng,
Đây Roland đã cận kề bên,
Hai người cùng khóc xót thương.
Từ nay bạn hỡi đôi đường cách xa.

112.

“Anh hãy đến gần tôi, anh hỡi.”
Olivier rằng. Người bạn nhìn nào.
“Trời ơi !Tôi biết làm sao.”
Bên đà tái ngắt cơn đau lịm dần.
Máu tuôn chảy anh hùng trong sáng,
Tướng tài ba trong sạch tâm hồn,
Chẳng còn thấy nữa.” Roland
Trên Veillantif lời chàng ngắt ngậy.

113.

Anh có thấy xanh xao lưng ngựa,

Đến bên chàng run rẩy vết thương.
Máu hồng đầm ướt mắt mòn,
Chàng nhận ra nữa ai còn ra ai!
Trên lưng ngựa Olivier buông thõng,
Không biết rằng đụng phải Roland.
Một kẻ thù chàng tưởng lầm,
Vung lên đầu chiếc mũ đồng búa ngay.

114.

Nhưng may mắn, thịt xương không trúng,
Roland nhìn người bạn thân thương.
Ngạc nhiên than thở nhẹ nhàng :
“Tại sao anh lại đánh lầm bạn thân.
Hay anh đã vì tôi thù hận,
Tôi Roland bạn thân của anh mà.”
Olivier : “Xin anh thứ tha,
Tôi không thấy nữa, nhưng mà nghe anh.”

115.

“Tôi không thấy nữa, nhưng Trời ơi, anh thấy,
Đánh nhằm anh vùng kiếm Hauteclaire.
Tha thứ tôi không nhận ra.”
Roland đáp: “Chẳng đau mà, không sao.
Trước Trời cao anh ơi, tôi tha thứ.”
Rồi cả hai người bạn nghiêng đầu,
Một đời yêu mến thân nhau,
Tình yêu vĩnh biệt đi vào thiên thu.

116.

Olivier rời lưng con vật,
Cảm thấy lo âu cái chết đã gần.
Trong đầu hai mắt quay cuồng.
Tái xanh sóng soãi như nằm ngủ yên.
Đôi tay nắm hết mình cố gắng,
Thú nhận đây rành mạch lỗi lầm.
Cầu Trời chấp nhận linh hồn :
Và mong vào cõi Thiên Đường, cầu xin.

117.

Chàng cầu Chúa cho quân vương ân phúc,
Cho Roland, cho nước Pháp dụi hiền.
Bất ngờ nấc nghẹn con tim,
Tướng quân đã chết. Roland đến kê.
Chàng khóc nói : “Ôi người dũng cảm,
Tôi thương anh, anh cũng thương tôi,
Đời là khô, anh chết rồi.”
Xác thân lạnh ngắt xa rời thế gian.

TRẬN CHIẾN CUỐI CÙNG

*Roland thức tỉnh, tất cả các đồng đội đều chết trừ hai người : Turpin và Gautier de l' Hun
vừa xuống núi với nỗi thất vọng. Ông đã mất tất cả một ngàn đồng đội, người bị bốn vết thương*

ngọn lao. Ba người cuối cùng chiến đấu trong đêm cuồng. Gautier de l' Hun chết. Giám mục cũng bị thương nặng, mất cả mũ đồng, khiên, ngựa ông vẫn chiến đấu.

Roland đem sức lực thổi một lần cuối kèn đồng. Tiếng kêu yếu, nhưng ở không xa Charlemagne nghe. Ông ra lệnh tắt cả kèn đều thổi lên. Bon Sarrasins biết vị đại đế sắp trở lại, tất cả chạy trốn kinh hoàng. Nhưng bốn trăm quân chúng còn lại đánh với hai người. Roland trên ngựa, Turpin dưới đất. Kỳ lạ quân địch lại tháo chạy và từ xa bắn lại. Con ngựa Veillantif trúng tên chết dưới chân chàng. Hai người bị cắm đầy tên, nhưng có thể nói là chiến thắng vì trận địa chỉ còn hai người.

118.

Roland tỉnh lại cơn ngâ ngất,
Toàn quân chết đi, chỉ còn lại hai người.
Turpin đưa ngọn lao dài,
Bao nhiêu mạnh mẽ sức trai đánh vào.
Gautier de l' Hun chạy về can đảm,
Đánh trận cao nơi cũng gần trên.
Phóng ngựa về chạy đến bên,
Người còn sống sót gọng kìm Sarrasin.

119.

“Gautier ơi !” giọng từ xa vọng lại.
“Tôi đã giao anh một ngàn quân,
Anh làm gì ? Tôi đang cần.”
“Ôi trong trận đánh nhọc nhằn dài lâu,
Trước quân địch đông như kiến cỏ,
Tôi trốn ra, quân tôi chết hết rồi.
Ít can đảm, không phải tôi,
Bốn vết thương ở trên người Roland xem !”

120.

“Không ! Tôi biết anh, tôi không ngờ vực,
Hãy giúp tôi, anh chiến đấu cùng tôi.”
Ba người Pháp trước lia đời,
Muốn đỡ ngọn cỏ ở nơi cánh đồng.
Điên dại, đau đớn không thể tả,
Người này cùng người nọ đánh nhau.
Quân thù tàn sát cả nào,
Gautier đánh sáu, Roland vào hai bốn tên.

121.

Turpin chẳng chậm chân mà đánh,
Đầu ngọn lao mũi sắt đứt lia.
“Không để thoát chạy cả ba!”
Quân thù hung hãn hét la xông vào.
Nhưng chẳng dám lại gần, hò hét,
Phóng từ xa tên nhọn, lao thương.
Gautier trúng một lao đâm,
Máu chàng đổ xuống chảy tuôn thành dòng.

122.

Giám mục ta trên đầu thương tích,

Một ngọn tên xuyên chiếc mũ đồng.
Bên sườn khiên đã vỡ tan,
Ngựa chiến gục xuống ruột gan mở trào.
Va chính ông ngã lăn đồng cỏ,
Nhưng đứng nhanh, dũng cảm, mặc dầu.
Đứng lên du mắt máu trào,
Roland nhìn thấy xông vào cứu nguy.

123.

“Tướng quân ! rằng tôi không chiến bại.
Tôi còn vui vì còn có thanh gươm.
Dưới đất không mũ, không khiên,
Trung thân quyết chiến không hàng mà chi.”
Trước quân địch thay phiên nhau đánh,
Thanh kiếm rút ra óng ánh sắc vàng.
Làm cho bao cuộc đời tàn,
Lăm lăm muốn cướp kho tàng này đây.

124.

Dũng tướng thật, Roland chiến đấu,
Đắm mồ hôi và nóng bỏng người.
Đau thương tàn bạo sức trai,
Chàng như vỡ thái dương thối, thối kèn.
Nhưng để biết quân vương nghe tiếng,
Tiếng kèn vang, vang vọng núi rừng.
Dù cho có nhỏ tiếng kèn,
Charlemagne đã nghe liền đến thối.

125.

Khi nhà vua nghe kèn đồng thối,
“Không tốt rồi.” Vua nói, lắng nghe...
Buồn, rằng: “Cháu ta còn đây.
Nhưng rồi sẽ chết, hôm nay thật rồi.
Biết cố gắng mỗi người vô giá,
Lên ngựa mau, thối tất cả kèn đồng.
Thối lên chung !” nhanh chóng lên đường.
Mỗi người sẽ đắm máu hồng ngọn gươm.

126.

Trong chập tối, Tây Ban Nha thung lũng.
Ngàn tiếng kèn vang vọng cùng theo.
Tiếng cao, rất mạnh núi đèo,
Chậm trên đỉnh núi, thác reo núi rừng.
Nghe vang động tiếng kèn quân Pháp,
Sarrasins quay bao cùng nhau,
Ấy hoàng đế Charles quay vào,
Chẳng ai còn nghĩ đến nhau mà cười.

127.

Vị hoàng đế đã quay trở lại,
Người người nghe quân Pháp tiếng kèn.
Đón đầu, nếu không chết Roland !

Cuộc chiến xưa cũ lại trong khơi đầu.
Chúng bảo nhau : “Tây Ban Nha lại mất.”
Chúng muốn thắng cùng chiến bại một lần.
Bốn trăm tên nhọn lao cung,
Lớn cao, dữ tợn chống cùng Roland.

128.
Tất cả hô, tiếng kêu khủng khiếp.
Mũi trên đầu, gấp rút tiến chung.
Xung phong khung kiếm cuối cùng.
Tướng quân ta sức đã mòn mỏi mê.
Khi thấy chúng bốn bề xông tới,
Chàng mạnh lên, trận chiến sẵn sàng.
Dọa hăm, chàng vẫn hiên ngang,
Durendal tay nắm mình chàng tấn công.

129.
Roland chẳng bao giờ hèn nhát.
Nhìn Turpin dững cảm nói rằng :
“Anh không ngựa, tôi ngồi trên,
Thương anh, tôi đã không quên chân dưng.
Hãy đến tôi cùng ngựa dững cảm,
Chia cho nhau tốt xấu có nhau.
Cho ngày thắng lớn đến mau,
Durendal kiếm cùng nhau chung cùng.

130.
“Roland bạn hỡi,” giám mục rằng : “hồ thẹn,
Ta đánh ai, nếu không hiệu lực gì !
Chắc rằng sau trận chiến này,
Chúng ta chẳng thấy được ngài, quân vương.
Ngài sẽ trả, mỗi thù sẽ trả,
Bọn Sarrasin xác xược chết mau.”
“Ngày tàn rồi.” Chúng thét nhau,
Chẳng ai còn sống sót nào lao đâm.

131.
“Thật thảm hại, hôm nay !” Chúng bảo,
“Chúng ta còn đánh thế nào đây ?
Không tướng quân, vua chạy dài.
Và đại quân Pháp, Charles rồi đến đây !
Họ sẽ đến, những điều thảm họa.”
Chẳng ai nhìn Roland bại ra sao.
Để mình hấn, ta chạy mau,
Chúng chạy quay phóng lao vào từ xa.

132.
Rồi bọn chúng rút lui nhanh chóng,
Mỗi người Phi Châu ngừng, lại trốn đi.
Ném lao, quay lại chạy đi,
Giương cung chúng bắn rít dài mũi tên.
Trúng vào chiếc mũ đồng Roland vỡ,

Và chiếc khiên, giáp lưới sắt mang.
Ngựa chiến gục xuống máu tràn,
Nhưng quân thù đã tác tan trận này!

BAN PHÉP LÀNH

Không có ai trong hai người sống sót vì vết thương. Còn chút sức lực Roland cứu Turpin, ngồi dưới gốc cây cởi giáp, xé áo trong băng bó vết thương. Họ đi khắp nơi ban phép lành cho các hiệp sĩ chết. Mười hai tướng quân họ mang đến đặt cạnh bên nhau, Olivier cuối cùng. Giám mục ban phép lành, Roland khóc và than thở người bạn Olivier.

133.

Roland thảng lo Turpin nguy khôn,
Cả hai đều sẽ chết chắc chắn thôi.
Dưới một cội thông họ ngồi,
Quý trên lớp lá dày bồi đất khô.
Họ cởi hết giáp ra nhanh chóng,
Dùng áo trong xé mỏng ra băng.
Băng cẩn thận từng vết thương,
Nhẹ nhàng đặt xuống gần bên cánh đồng.

134.

Rồi họ cất lời cầu êm ái:
“Ngài, một mình một lúc này thôi,
Mười hai tướng trong bụi mờ,
Chết nằm rải rác mong chờ chúng ta.
Tôi sẽ mang những bạn yêu dấu,
Cha sẽ ban phúc cõi trời cao.
Chung cùng ân phúc tối cao.
Chiến trường nay chỉ ra vào mình ta.”

135.

Roland tìm khắp nơi thung lũng,
Tìm trước tiên Ive với Ivoire.
Gérin, Gérier ngựa tung qua,
Englier ký ức chẳng xóa nhòa hùng anh.
Anseis với râu đen rậm,
Bérangier, Othon máu đỏ tràn.
Samson công tước vinh quang.
Girard với lão anh hùng Roussillon.

136.

Người này nọ, trong tay mang tới,
Xếp hàng nơi Turpin mới cúi quì.
Giám mục khóc giọng ai bi,
Nói cùng người chết, tay thì đưa cao.
“Về với Chúa cùng con đường đến,
Ngài nhận các anh trong chỗ sáng trời cao.
Chùm thánh hoa yên giấc nào.
Cầu các anh trước khi tôi vào thiên thu.

137.

Roland tìm ra Olivier đến,
Còn khuất trong núi với cánh đồng.
Tìm ra bên bụi tầm xuân,
Cúi quì chàng lại gắng lần mang đi.
Dù mệt mỏi chàng vì mang đến,
Ôm bạn vào trong trái tim mình.
“Ngu yên” hơi thở nhọc nhằn,
Trong tâm hồn bạn bao lòng đón đau.

138.

Turpin làm phép cho tử thi trắng bệch,
“Anh là con Renier tướng quân.”
Lời Roland: “ Anh can trường,
Bạn đồng đội tốt ai bằng Olivier.
Con người tốt mang lời khuyên tốt,
Nỗi đau thương dữ dội đến trần gian.
Hiệp sĩ ưu tú ai hơn.”
Khóc thương các bạn, lặng im nói lời.

CÁI CHẾT TURPIN

Roland ngất đi vì đau thương và yếu sức. Turpin lại cứu nguy. Ông ráng đứng dậy đi vài bước tìm nước. Nhưng cố gắng hết sức lực, ông ngã gục.. Roland nhận thấy ông trong hấp hối, làm dấu phước ân cho ông, đặt hai tay trên ngực, tâm hồn dũng cảm nhắm mắt về với Chúa.

139.

Nhìn các bạn thân thương nằm đó,
Nằm trải dài trên cỏ mới xanh êm.
Không lời trước các tướng quân,
Olivier can đảm, trung thành, hùng anh.
Roland xanh, khổ đau lão đảo,
Giơ đôi tay rơi xuống ngắt ngậy.
Vị giám mục gọi tỉnh lay,
Một lòng ưu ái đã đầy xót thương.

140.

Roncevaux có dòng nước mát,
Turpin nghiêng mình múc với kèn đồng.
Uống vào một ngụm nước trong,
Và rồi mang đến cho chàng Roland.
Ông tỉnh dậy và lão đảo bước,
Vài bước đi cố gắng nhọc nhằn.
Trái tim như thiếu bước xiêu,
Ông ngồi nhọt nhạt lòng nhiều lo âu.

141.

Roland bỗng tỉnh và đứng dậy,
Nhìn Turpin hấp hối đi vào.
Anh hùng dũng cảm vì vua,
Chiến trường cho đến lũy hào đồng xanh.
Nắm tay lạnh và chàng cầu nguyện,
Cõi thiên đường cầu ông đến ngôi cao.

Lặng im chấm dứt lời cầu,
Turpin đã chết, Trời bao phúc đây.

142.

Trên cỏ xanh, nghìn thu yên giấc,
Người luôn luôn chống ngoại đạo đấu tranh.
Lời giảng hay, ngọn lao băng,
Roland thâm bảo : “Tinh anh con Trời.”
“Trừ Olivier không người bạn khác,
Thiệt thân như ông.” Roland hét lên rằng :
“Nhanh lên vua Charles de France,
Roncevaux tàn sát hay chăng chiến trường.

143.

Hướng Turpin, Roland nghiêng lệ đầm,
Năm bàn tay đã trắng đẹp thay !
Trên ngực đặt giao đôi tay.
Chàng bảo : để phục tuân thay nghịch thần.
Giữ lấy phép truyền người vô đạo.
Thánh tướng quân không vượt bao giờ.
Ngưỡng cửa vĩnh cửu bước qua,
Vinh quang trời rộng ông đà đến nơi,”

CÁI CHẾT CỦA ROLAND

Roland cảm thấy mình sắp chết, bước vài bước hướng về Tây Ban Nha. Chàng ngồi dựa lưng vào một tảng đá, cầu nguyện nhưng lại ngã xuống. Tưởng chàng chết, một sarrasin nấp giữa các xác chết chạy đến toan dành lấy kiếm, hấn kéo râu, Roland tỉnh dậy chàng sẵn chiếc kèn trong tay đánh vỡ đầu.. Lo lắng thanh kiếm Durendal có thể rơi vào tay ngoại đạo hay một kẻ hèn. Chàng đánh tảng đá, nhưng lưỡi gươm kỳ diệu không suy yếu. Roland nói với thanh kiếm nhắc lại những chiến công chiến thắng cùng nhau. Và chàng nằm xuống chết đầu hướng về đất Tây Ban Nha. Nghĩ đến Charles nhìn thấy sẽ bảo rằng “Roland chết trong chiến thắng.” Chàng hiệp sĩ xưng các tội với Chúa. Các thiên thần hiện đến đón nhận hơi thở cuối cùng. Thánh Gabriel nhận găng tay phải với thánh Michel và thánh Raphaël mang linh hồn Roland về cõi thiên đường, tha thứ các lỗi lầm và làm trong sạch tinh huyết.

144.

Roland biết ngày thiên thu sắp đến.
Trong bàn tay trái nắm kèn đồng.
(Vì mất đi ai trách gì chăng.)
Durendal bên phải chàng cầm trong tay.
Xa hơn chút rừng già đen tối,
Chàng dựa ngai bên tảng đá cao.
Bất ngờ trong lúc nguyện cầu,
Xanh xao, gục xuống, chết đâu đã gần.

145.

Một sarrasin núp giữa xác chết,
Tĩnh từ lâu lắng lắng xét rình.
Mắt mày máu đỏ cả thân,
“Roland giờ phút tử vong cuối cùng.”
Điên cuồng nhiệt, hận thù, tham muốn,

Chạy đến bên người sắp chết rồi.
Toan cướp vũ khí chàng thôi.
Hét lên: “Chiến bạ đã rồ Rind;”

146.

“Thanh kiếm thép lớn trông sáng bóng,
Ta muốn thanh kiếm quý long lanh.
Mang về Arabie nghìn tiền.”
Xác xược cầm lấy lòng căm hận thù.
Đám vào cầm Roland một đám,
Chàng bỗng nhiên tỉnh dậy nhẹ nhàng,
Thấy kẻ toan cướp thanh gươm.
Rằng: “Đây chẳng phải là gươm của người.”

147.

Tay kia chiếc kèn đồng giữ chặt,
Chàng đập ngay kẻ bạo dã man.
Trúng sọ hấn nứt vỡ tan,
Hấn hai con mắt văng tung ra ngoài.
“Ôi khốn nạn mi còn gan dạ,
Mà đánh ta thì chết mà thôi,
Diên công, ta giết mi rồi,
Kèn đồng thảm hại cũng thời bẽ đi.”

148.

Sau việc đó gần kẻ cái chết,
Vung kiếm lên oai dũng tướng quân,
Đánh vào tảng đá lớn gần,
Nhưng thanh kiếm thép cũng không sòn gì.
“Durendal hỡi, còn tay ai nữa,
Để lại chi sau khi ta đã chết rồi,
Kẻ hèn hay nghịch thù thôi,
Marie Trinh Nữ giúp tôi nhục này.

149.

“Ôi đau đớn Durendal quý báu,
Trải qua bao chiến trận tiên công,
Nếu không tay tốt tướng quân,
Giúp cho nước Pháp an lành tự do.”
Đầy buồn thảm và lòng đau khổ,
Chàng bước lùi một bước ra xa,
Chém vào đá hết sức đà,
Thép vang chát chúa, không sa xảy gì.

150.

Tướng quân đã lòng nguôi cơn giận,
Nhìn thanh gươm, nói với gươm rằng :
“Durendal ta đẹp xinh,
Như mặt trời rọi sáng gần long lanh !”
Cầm tay chàng, một thiên thần bước xuống,
Hướng về vua thung lũng Maurienne :
Chém đây sườn đá bạo cường,

Rồi bay, Charles sẽ nhận riêng của mình.

151.

“Nhờ vào mi, Durandal hỡi !

Ta chinh phục cho vua Bretagne và cả đất Maine :

Ta chinh phục cho vua, hiệp sĩ trung thành,

Anjou, Poitou, Normandie cùng Aquitaine.

Ta chinh phục cho vua, là tướng quân dũng cảm,

Baviere và Flandre và nhiều xứ khác nhau.

Nam đến Bắc, đất Anh hay Romaine,

Thanh gươm ta đã hoàn thành chiến công.”

152.

Nhưng giờ đây, đòn đau đè nặng,

Ta không để mi trợ trợ nơi đây.

Kẻ thù có thể dịp này,

Nước Pháp hiền dịu, tránh nổi nhục này, Chúa ơi !

À ! và nếu nhà vua thấy cháu,

Đánh điên cuồng vào đá lam này,

Trời cao rực ánh lửa bay,

Thép vang trong sáng, chẳng suy suyễn gì.

153.

Tướng quân ráng sức chém vào đá,

Nhưng yếu đi, cuộc sống sắp tàn.

Gươm Durendal chẳng nát tan,

Bàn tay run rẩy chàng càng buông lơi.

Thở nhẹ rồi chàng than thở,

Ngắm nhìn gươm sắc bén ánh vàng.

Durendal thanh thiện đẹp xinh,

Thanh gươm quý báu dấu trong kho tàng.

154.

Đá quý chạm bao gươm rực rỡ,

Ấy bao gươm (cần phải giữ gìn).

Y trang Maria Đồng Trinh,

Ngoại đạo không thể mặc tình cướp đi.

Nơi con Chúa luôn luôn dẫn dắt,

Mang chiến công chiến trận cùng chung.

Xin Chúa ban cho phước ân,

Nước Pháp không hổ thẹn cùng với gươm.

155.

Roland thấy đã gần cái chết,

Bên cội thông nằm xuống đất bằng.

Cạnh chàng gươm báu và kèn,

Gối lên viên đá trán chàng dựa bên.

Hướng quân thù đầu chàng hãnh diện,

Charles và quân Pháp sẽ thấy chàng.

Nhìn từ xa và cô đơn,

Bảo : “Roland chết lúc còn chiến công !”

156.

Chàng hiệp sĩ thấy gần cái chết,
Xin lỗi lắm, trao Chúa tay găng.
Trời cao hiện xuống thiên thần,
Nhận lời hứa kẻ cõi trần hùng anh.
“Mọi tội lỗi dù to hay nhỏ,
Mỗi phút giây từ lúc mới sinh,
Đến hôm nay tôi hiện thân,
Xin Chúa tha tội đáng danh vô cùng.”

157.

Quay về hướng Tây Ban Nha đây đó,
Mà biết bao kỷ niệm đong đầy,
Hai mươi xứ chiến đấu, hãnh diện thay,
Hoàng đế nuôi dưỡng từ ngày ấu thơ.
Cho tất cả dịa hiền nước Pháp,
Không muốn ai quên lãng bao giờ,
Dâng găng cho Chúa tôn thờ,
Và thiên thần đã đợi chờ gần bên.

158.

Chết tốt đẹp, công tước đã sửa soạn.
“Cha lành ơi ở chốn Trời cao.
Lazare ban phép sống lại rồi,
Bảo vệ các chính trung người Israël.
Thánh Daniel cứu khỏi mồm sư tử,
Chung với người trong hố chật cùng nơi.
Cầu xin dâng vĩnh cửu cứu tôi,
Găng tôi tay phải, Chúa Trời xin dâng.

159.

Găng trong tay đưa ra, nhận lãnh,
Thánh Gabriel dừng lại bên chàng.
Roland giao tay cuối cùng,
Trên bờ vai đó tướng quân nghiêng đầu.
Nhẹ nhàng chết, việc làm trọn vẹn,
Thánh Raphaël đến với thánh Michel,
Thánh Gabriel sửa soạn bay lên,
Cả ba vị thánh, hồn mang lên trời.

Hết Phần II
Còn tiếp Phần III, Trùng Phạt.

CHÚ THÍCH

1. Công, hầu, thủ lĩnh, ê-mia : Comtes et ducs, émir, fiers, aumaçours : Ducs: công tước, comptes: hầu tước, émir : chức thủ lĩnh sarrasins, nguồn gốc chữ amiral tiếng Pháp: đô đốc. Aumaçour : chữ Ả Rập : Al-mansour hay almanor có nghĩa là Chiến thắng hay kẻ được Thượng đế che chở, trong bài thơ có nghĩa là thủ lĩnh.

25. « Núi vui » dịch chữ Montjoie : Tiếng kêu lâm trận của quân Pháp thời Charlemagne. Nghĩa văn chương toàn chữ là La Montjoie Saint-Denis, tên một ngọn đồi gần Paris nơi thánh Denis bị chém đầu tử đạo. Nơi thánh vui vẻ nhận ân phúc.